

СУТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ І ЇХ СУЧАСНА КЛАСИФІКАЦІЯ

Постановка проблеми. Суспільство довірило освіті через навчально-виховну діяльність виховувати нове покоління, тому педагогічна система має бути відкритою для інновацій, критичного сприйняття створених досягнень, і водночас уміти створювати власні новоутворення і через них впливати на розвиток суспільства. Саме тому освіта як підсистема суспільної системи не має права відставати в темпах розвитку, тобто змушена змінювати свою структуру, поділяти й підтримувати ті відносини, які домінують у суспільстві. З іншого боку, освіта не тільки пасивно сприймає зміни у суспільстві, а й активно впливає на них, особливо на окремі підсистеми суспільства (для прикладу, освіта має великий вплив на господарську та економічну діяльність, політику, культуру, криміногенну ситуацію тощо) [2].

Але разом із тим, освіта в цілому є надзвичайно консервативною системою, тому й нові технології впроваджувати у процес навчання, виховання та в організацію навчально-виховних заходів дуже складно, особливо порівняно з розвитком і впровадженням технічних новацій у виробничих сферах.

Досвід розвинених країн показує, що найбільший ефект дає синхронізація процесів реформування суспільства та освіти [1; 8]. Особливо результативними реформи стають тоді, коли освітянські інновації випереджують політичні та соціально-економічні зміни. Потрібні час і досвід постійного нарощування політичної культури, суспільної свідомості, розвитку здатності більшості громадян усвідомлювати свої інтереси, вміння обстоювати їх законодавчими методами, певний рівень психологічної підготовки та педагогічних знань, для розуміння важливості створення й активного запровадження інновацій.

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження (В. Беспалько, Л. Даниленко, В. Журавльов, П. Карташов, М. Кларін, Т. Новікова, В. Паламарчук, І. Підласий, Н. Юсуфбекова та ін.) свідчать, що у педагогіці виник новий напрям – *педагогічна інноватика*, яка стає спеціальною галуззю наукового знання, що характеризується певним змістом, принципами, тенденціями і закономірностями розвитку. Педагогічна інноватика належить до системи загального наукового і педагогічного знання. Вона виникла й розвивається на межі загальної інноватики, методології, теорії та історії педагогіки, психології, соціології і теорії управління, економіки освіти і є однією з фундаментальних дисциплін, яка суттєво прискорює процеси оновлення освіти. Динаміка соціально-економічних процесів у постіндустріальному (електронному, інформаційному) світі радикально актуалізувала проблему інноваційного потенціалу нації як однієї з гарантій стабільних її позицій у світовому співтоваристві, успішного реагування на різноманітні цивілізаційні виклики [5]. Науковці в педагогічну інноватику включають три блоки понять та ідей:

- особливості створення нововведень, їх джерела, класифікація, критерії новизни;
- проблеми сприйняття інновацій, оцінювання та освоєння педагогічною громадськістю;
- узагальнення даних про застосування нового у сфері освіти.

Відповідно до них розпочинають розвиватися і складові частини педагогічної інноватики: *педагогічна неологія, педагогічна аксіологія, педагогічна праксіологія* [13].

Педагогічна неологія (грец. *neos* – нове і *logos* – слово, вчення) – це наукове знання про нове у теорії та практиці. Основними завданнями педагогічної неології є: виявлення джерел нового, розробка типології та визначення критеріїв, міри новизни, розкриття оцінної систематизуючої та прогнозуючої функції педагогічної неології. Проблема, що впливає із завдань педагогічної неології – методи та засоби вивчення нового та умови узгодження вивчення з педагогічним досвідом і наявним науковим знанням.

Наступною складовою педагогічної інноватики є *педагогічна аксіологія* (грец. *Axios* – цінний і *logos* – слово, вчення) – розділ педагогіки, в якому досліджуються значущі для педагогічної праці цінності навчання й виховання. Для аксіології важлива категорія «якості» – відмінність одного явища від іншого. Будь-яке педагогічне явище може бути оцінено, але не кожне виступає як цінність. Співвідношення педагогічної аксіології та педагогічної інноватики не прямолінійне, оскільки остання вивчає новітні явища, тим часом як перша звернена до явищ, що давно включені у педагогічну дійсність.

Набуває розвитку і такий напрям як *педагогічна практиологія* (грец. *Praktikos* – діяльний і *logos* – слово, вчення) – галузь педагогічних знань, яка досліджує ефективність механізмів застосування педагогічних інновацій, оптимальної інноваційної діяльності.

Інноваційність є однією з домінуючих тенденцій розвитку людства. З урахуванням цього нова освітня парадигма вибудовується на засадах збереження і розвитку творчого потенціалу людини, її спрямованості на самовизначення, стабільно активної життєдіяльності у змінних соціальних умовах, готовності до сприймання і розв'язання нових завдань. Тому серед проблем наукової педагогіки пріоритетними є проблеми педагогічної інноватики як складової загальної інноватики, спеціальної наукової дисципліни, що розкриває загальні засади теорії педагогічних інноваційних процесів.

Мета цієї публікації – дослідити градацію поняття «інновація» та процес упровадження педагогічних інновацій у навчальний процес педагогічних ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшість дослідників сходяться на тому, що структура інноваційного навчання оптимально відповідає характеру сучасних соціальних процесів. Як відомо, однією з особливостей сучасного суспільства є відкрита перспектива. З огляду на це інноваційне виховання й навчання на противагу традиційному, яке реалізовувалось «у сучасному, виходячи з минулого», прагне функціонувати в контексті сьогодення, орієнтуючись на майбутнє [5].

Як галузь педагогіки педагогічна інноватика є досить молодою наукою. У зарубіжній педагогіці дослідження інновацій започатковані в 60-х роках ХХ ст. і мають яскраво виражений прикладний характер. Здебільшого вони зосереджені на теоретичному обґрунтуванні, аналізі різноманітних аспектів інноваційних процесів у системі навчання, виробленні практичних рекомендацій щодо освоєння, впровадження новацій, забезпечення оптимального режиму функціонування інноваційних проектів і програм. Проблеми інновацій досліджують сербський педагог К. Ангеловські та англійські й американські педагоги Х. Барнет, Д. Гамільтон, Н. Грос, У. Кінгстон, Н. Лагервей, М. Майлз, А. Хаберман, Р. Хейвлок та ін. Інтерес до інновацій світової педагогічної громадськості виявляється у створенні інформаційних служб (Центр дослідження інновацій в освіті під егідою ЮНЕСКО, Азіатський центр педагогічних інновацій для розвитку освіти), започаткуванні програм упровадження педагогічних інновацій, проведенні міжнародних конференцій, діяльності організацій, що узагальнюють педагогічні нововведення в різних країнах світу, інформують про них педагогічну громадськість на сторінках спеціальних часописів. Зокрема, Міжнародне бюро з питань освіти (Франція, Париж) публікує такі періодичні видання, як «Педагогічні інновації», «Інформація та інновація в освіті» та ін. [13, с. 91].

Розвиток педагогічної інноватики в Україні пов'язаний із масовим громадсько-педагогічним рухом, спричиненим суперечностями між суспільними потребами щодо розвитку й функціонування навчально-виховних закладів і реальним бугтям навчально-виховної справи. Педагогічна інноватика полягає у постійному пошуку й впровадженні нових максимально ефективних технологій навчання і виховання, результатом яких має бути формування високоадаптованої до змінних умов, активної діяльної, творчої особистості, яка вміє аналізувати, долати будь-які труднощі, бо вона ще в юному віці за допомогою вчителя пізнала, створила себе, навчилася володіти собою.

Орієнтація на нове, пошук і впровадження нового не є самоціллю педагогічної інноватики. Передусім вона спрямована на забезпечення адекватності навчально-

виховного процесу і його результатів вимогам суспільства. А у динамічно змінюваному соціумі це спонукатиме до постійного оновлення змісту і форм навчання та виховання, максимально уважного і водночас критичного ставлення до всього нового. Для педагогічної інноватики вихідними є поняття «нове», «нововведення», «інновація», «новизна», «інноваційний освітній процес», «інноваційна діяльність».

Педагогічні інновації – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних вирішень різноманітних педагогічних проблем. Прямим продуктом творчого пошуку можуть бути нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні. Побічним продуктом інновацій як процесу творчої діяльності є зростання педагогічної майстерності вчителя і керівника, рівня його культури, мислення та світогляду. Тобто творчий пошук та реалізація інновацій ведуть до новоутворення у цілісній педагогічній системі [5].

Л. Даниленко визначив *педагогічну інновацію* як актуально значущі й системні новоутворення, котрі виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток [4, с. 5]. Дослідники проблем педагогічної інноватики намагаються співвіднести нове у педагогіці з корисним, прогресивним, позитивним, сучасним, передовим. На думку сучасного російського вченого В. Загвязинського, *нове* у педагогіці – не лише ідеї, підходи, методи, технології, які у таких поєднаннях ще не висувались або ще не використовувались, а й комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які ввібрали в себе прогресивний початок, що дає змогу в змінних умовах і ситуаціях ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти. Для того, щоб реалізація, утвердження нового зумовлювали позитивні зміни, необхідно, щоб воно було засобом вирішення актуальних для конкретного навчального закладу завдань, витримало вимогливу експериментальну перевірку [7, с. 3-9].

У виборі нововведення, прийняті рішення про його доцільність керуються аналізом реальної ситуації, а не лише особистим баченням, уподобаннями. Важливо на цьому етапі враховувати технологічний (специфіка використання) та особистісний (такі індивідуальні якості педагога, як професійна підготовленість, комунікабельність, емоційність тощо, від чого залежить ефективність освоєння нового засобу) аспекти нового педагогічного засобу. Не завжди і не всюди впровадження нового забезпечує позитивні результати, не кожне нововведення раціональне, виправдане, прогресивне, часто воно дестабілізує функціонування педагогічної системи, створює додаткові труднощі для педагогів і їх вихованців [9]. Прогресивним, як відомо, є лише ефективне, що дає максимальні результати, не завдає шкоди, відкриває нові можливості. Від часу виникнення воно залежить не завжди. У соціальній, навчально-виховній практиці відомо немало випадків, коли нове, щойно відкрите, створене породжувало неабиякі проблеми для людини й людства, тому нічого спільного з прогресивним воно не мало і не могло мати. Отже, про прогресивність або непрогресивність нового можна судити лише за результатами його освоєння, функціонування. *Нове* як особливий феномен співвідносять за такими ознаками:

- просторово-часова не ідентичність (несхожість новоствореної, новосформованої, щойно відкритої системи на інші);
- актуальність (важливість, нагальність, суттєвість нового для певного часу);
- ефективність (засвідчує об'єктивну можливість за допомогою новацій розв'язувати завдання, заради яких вони були створені);
- оптимальність (свідчить про найвищу економічність і ефективність створення нового засобу або способу діяльності, а також про змогу за його допомогою оптимальним шляхом розв'язувати проблеми);
- змінюваність (новий засіб, який апробується в педагогічній діяльності, постійно доопрацьовується, модифікується, видозмінюється) [6].

Створення, утвердження, буття нового як цілісного феномену є стрижнем, ядром інноваційного процесу, базовий компонент якого становить інновація. Іноді інновацією

вважають використання відомого із незначною модифікацією. Інновації є предметом особливої діяльності людини, яка не задоволена традиційними умовами, методами, способами і прагне не лише новизни змісту реалізації своїх зусиль, а передусім якісно нових результатів.

Поняття «інновація» вперше було вжито понад століття тому в культурології та лінгвістиці для позначення процесу трансфера (*лат. transfero – переносу, переміщуюю*) – проникнення елементів однієї культури в іншу і набуття при цьому нових, не властивих раніше якостей. Таке проникнення розглядалось як вирішальний фактор розвитку культур. У сучасному світі ним активно послуговуються в різних галузях знань діяльності [5].

«Інновація» (*лат. in – в, novus – новий*) – трактується як нововведення. У науковій літературі словом «нововведення» позначаються як цілеспрямовані зміни, які вносять у середовище втілення нові стабільні елементи (*новації*), що викликають перехід системи з одного стану в інший [6].

Сучасні українські вчені розглядають *інновацію в освіті* як процес створення, поширення і використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по іншому (О. Савченко); як результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем (В. Паламарчук); як актуальні і значущі системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток (І. Єрмаков); як процес оновлення чи вдосконалення теорії і практики освіти, який оптимізує досягнення її мети (Л. Даниленко) [9, с. 47]. М. Кларін, А. Пригожин поняття «інновація» відносять не просто до створення і поширення нового, а до таких змін, які мають суттєвий характер, супроводжуються перетворенням у способі діяльності, стилі мислення. Категорія новизни належить не стільки до часу, скільки до якісних змін [12, с. 56].

В якості інноваційних М. Кларін розглядає моделі, «які змінюють характер навчання по відношенню до таких його суттєвих і інструментально значущих якостей, як цільова орієнтація, характер взаємодії педагога і студента, їх позиції в процесі навчання». Виходячи з цього, вважаємо за необхідне стимулювати ініціативну позицію студентів у навчальному процесі вирішення інноваційних проблем. Основою інновацій є нове, новизна. М. Бургін стверджує, що *новизна* – це «складна якість, для вивчення якої доцільне використання теорії абстрактних якостей, що розглядає багатовимірні якості з характеристиками як координатні виміри їх шкал». Науковець зазначає, що вищим рівнем новизни слід вважати абсолютно нове, якщо ніде і ніколи такого ще не було. При умовній новизні об'єкт вже був колись відомий. Відома і нормативна новизна, коли об'єкт вважається новим, якщо відрізняється від інших, які використовуються сьогодні. І, нарешті, існує «суб'єктивна новизна, коли об'єкт новий для даного суб'єкта» [3, с. 38].

Важлива також і градація новизни, яка показує, чим якісно відрізняється даний об'єкт від раніше відомих. В. Полонський виділяє такі *градації новизни*:

1) конструювання відомого в іншому вигляді, тобто фактична відсутність нового – формальна новизна;

2) повтор відомого з несуттєвими змінами;

3) уточнення, конкретизація уже відомого;

4) доповнення уже відомого суттєвими елементами;

5) створення якісно нового об'єкта [11, с. 84].

У педагогіці поняття «інновація» вживають у таких значеннях:

– форма організації інноваційної діяльності;

– сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти;

– зміни в освітній практиці;

– комплексний процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень;

– результат інноваційного процесу [5, с. 21].

Нове в педагогіці – це не лише ідеї, підходи, технології, які ще не використовувались, а й той комплекс елементів або окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивні засади, дають змогу ефективно вирішувати завдання розвитку і саморозвитку особистості [9, с. 48]. В. Пінчук, досліджуючи теоретичні засади інновацій в освіті, акцентував увагу на неперервні трансформації навчального процесу в напрямі індивідуалізації освітньої взаємодії, навчання, формування творчого мислення і забезпечення специфіки формування та розвитку особистості [10, с. 47].

Висновки. Учительська професія вимагає особливої чутливості до постійно оновлюваних тенденцій суспільного буття, здатності до адекватного сприйняття, потреб суспільства і відповідного коригування своєї роботи. Інноваційність має характеризувати професійну діяльність кожного вчителя. Нововведення (інновації) не виникають самі собою, а є результатом наукових пошуків, аналізу, узагальнення педагогічного досвіду. Вони є суттєвим діяльним елементом розвитку освіти взагалі, реалізації конкретних завдань у навчально-виховному процесі.

Література:

1. Ангеловски К. Учителя и инновации: Книга для учителя / Ангеловски К.– Москва, 1991.–159 с.
2. Аносов І. П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект / Аносов І. П. – Київ, 2003. – 392 с.
3. Бургин М. С. Инновации и новизна в педагогике // Сов. Педагогика. –1989. – №12. – С.36 – 40.
4. Даниленко Л. І. Основні проблеми освітньої інноватики в сучасній теорії і практиці // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. – Київ, 2000. – С. 6 – 11.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / Дичківська І. М. – Київ: «Академвидав», 2012.– 352 с.
6. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. – Х.: Вид. група «Основа», 2011.–176 с.
7. Загвязинский В. И. Инновационные процессы в образовании и педагогическая наука / В. И. Загвязинский // Инновационные процессы в образовании.–Тюмень, 1990.– С. 3–9.
8. Козлова О. Г. Педагогічна експертиза інноваційної діяльності вчителя / О. Г. Козлова // Освіта і управління.–1997.–№4.– С.141–144.
9. Машкіна Л. А. Підготовка студентів до впровадження педагогічних інновацій в дошкільних закладах / Машкіна Л.А.– За наук. ред. Т. І. Поніманської.–ТОВ НВП «ЕВРІКА».–Хмельницький.–2004.– С. 47– 48.
10. Пінчук В. М. Інноваційні процеси – підгрунття проектування нових освітніх технологій / В. М. Пінчук // Освіта і управління. – 1998.– №3.– С.42 – 56.
11. Полонский В. М. Критерии теоретической и практической значимости исследований / В. М. Полонский // Сов. Педагогика.–1988.–№11.– С. 84.
12. Пригожин А. И. Нововведения: стимулы и препятствия. Социальные проблемы инноватики. – М.: Политиздат, 1989.– С. 56.
13. Юсуфбекова Н. Ф. Общие основы педагогической инноватики: опыт разработки теории инновационных процессов в образовании. – М.: Просвещение, 1991. – С. 91.

У статті розглянуто аспекти впровадження педагогічних інновацій у навчальний процес ВНЗ та досліджено градацію поняття «інновація».

Ключові слова: педагогічна інновація, інновація, новизна.

В статье рассматриваются аспекты введения педагогических инноваций в учебный процесс ВУЗов, а также градация понятия «инновация».

Ключевые слова: педагогическая инновация, инновация, новизна.

The article is devoted to the aspects of inculcation of the pedagogical innovations in educational process of high school establishments and the concept of «innovation» is researched.

Keywords: the pedagogical innovation, the innovation, the novelty.